

A.- TÍTOL DEL PROJECTE

**LES INTERVENCIONS HUMANES
EN EL CICLE DE L'AIGUA DE LA MARJAL D'ALMENARA**

B.- ADREÇA I NOM DEL CENTRE ON ES DESENVOLUPARÀ EL PROJECTE

ACCIO ECOLOGISTA-AGRÓ

PLAÇA INDEPENDENCIA, 2

46520 PORT DE SAGUNT

C.- NOM DEL RESPONSABLE

ENRIC AMER BLANCH

enricamerblanch@gmail.com

D.- INDEX

**PAG.1 TITOL DEL PROJECTE. ADREÇA I NOM DEL CENTRE ON ES DESENVOLUPA EL PROJECTE
NOM DEL RESPONSABLE.**

PAG.3 JUSTIFICACIÓ.

PAG.3 OBJECTIUS.

PAG.4 METODOLOGIA.

PAG. 5 ACTIVITATS A REALIZAR

**PAG. 13 PARTICIPANTS.RECURSOS HUMANS I MATERIALS. RELACIONS AMB ALTRES
INSTITUCIONS.**

PAG. 14 PLA D'ACTUACIÓ TEMPORAL. PRESSUPOST.

E.- JUSTIFICACIÓ

La notificació del Secretariat del Conveni Ramsar en Abril de 2018 del nomenament de la Marjal d'Almenara com a Lloc d'importància internacional nº 2338 ha esdevingut la culminació d'un conjunt de fites assolides al llarg dels últims 25 anys per aquesta albufera litoral que ha pasat de ser considerada un aiguamoll residual a formar part del Catàleg de Zones Humides de la Comunitat Valenciana, després a Lloc d'Interès Comunitari (LIC), a continuació declarada ZEPA i com a conseqüència ZEC de la xarxa europea Natura 2000 i finalment proposada pel Consell de ministres d'Espanya en Novembre de 2017 com a lloc Ramsar.

Per tant, es pot considerar un miracle i un mèrit d'un conjunt d'esforços coordinats per entitats cíviques de defensa de la natura, administracions públiques de tots els nivells i un sector de la població en augment conscient de la importància de implicar-se en la custòdia del territori i en especial de la protecció dels llocs de més valor ambiental i en perill de desaparició física per les pressions demogràfiques i econòmiques en zones pròximes al litoral mediterrani europeu.

En el cas que ens ocupa, son 1500 Ha de dues comarques densament poblades, amb una ocupació quasi total de la restinga litoral, amb zones industrials de primera magnitud tant per la ceràmica de la Plana Baixa com pels polígons químics i siderúrgics del Camp de Morvedre. Enmig igualment de infraestructures de comunicació del corredor mediterrani i tanmateix amb una qualitat paisatgística d'excel·lent valor poc freqüent. Igualment posseeix encara una potencialitat gran com a zona humida per la importància de l'alimentació hídrica de caràcter subterrani provinent de les serralades del sistema ibèric. Es per tant, quasi un deure per a la nostra associació donar a conèixer el conjunt d'informacions, investigacions, estudis, actuacions, iniciatives, recollida de patrimoni cultural oral de generacions precedents, etc que hem atresorat al llarg dels últims anys i especialment ressaltar l'importància dels bons usos de l'aigua en la consecució de l'excel·lència mediambiental de la Marjal d'Almenara

F.- OBJECTIUS.

Amb la difusió del projecte sobre les intervencions humanes, destacant les positives, però també observant les negatives, les inhibicions o la manca de perspectiva dels límits en el cicle de l'aigua que està a l'origen de la Marjal d'Almenara volem destacar concretament:

Objectius generals:

- Difondre entre les poblacions que rodegen el lloc Ramsar la relació entre l'ús humà de l'aigua i l'ecosistema.
- Promoure entre els escolars la percepció de l'aigua com a bé de interès patrimonial.

Objectius específics:

- 1.-La importància de les aigües subterrànies provinents de sistemes càrstics en la conca del riu Palància i la influència de les regulacions de la presa del Regajo, d l'Assut de Sot de Ferrer i de la presa d'Algar.
- 2.-La peculiaritat dels aprofitaments hídrics històrics en les zones de descarrega de fonts i ullals i en concret les aigües a perdre i les recotxes.
- 3.-La gestió interna dels últims 700 anys d'aprofitaments agraris i ramaders, especialment la tradicional inundació hivernal, les tècniques de parades, moviments amb rodes hidràuliques i les unitats de gestió de les partides: tancats, closes, quadros.
- 4.-L'impacte dels avenços tecnològics en les captacions d'aigua especialment del segle XX. Les "turbines". Els pous de l'aquífer associat.
- 5.-Les modificacions de la restinga litoral en la relació aigua marjal / aigua mar
- 6.-Els canvis produïts en la societat respecte a la percepció de l'aigua com a bé d'interès patrimonial comunitari
- 7.-La valoració dels espais humits com a factor determinant de conservació de biodiversitat i de qualitat de vida territorial.

G.- METODOLOGIA.

El mètode més senzill i aplicable a una limitació temporal de menys de mig any, de la present convocatòria, ens obliga a aprofitar les infraestructures actuals dels municipis afectats per els objectius de difusió i les seues peculiars dinàmiques pròpies de poblacions menors. Es per això que se fa necessari incorporar la exposició a les activitats culturals ja en marxa en el present any i fer coincidir la itinerància amb dies especials coincidents amb setmanes culturals, festes, fires consuetudinàries.

Igualment es centrarem també en 5 centres educatius per a les visites guiades de escolars. Les visites guiades amb escolars tindran com objectiu primordial visualitzar el cicle de l'aigua en la seua amplitud conceptual i per tant els recorreguts tindran que incorporar els orígens (fonts i manars, rius, ullals), utilitzacions econòmiques (força hidràulica de molins i fabricues de llum, agricultura de regadiu, industria), utilitzacions ciutadanes (llavaners, abeuradors, safareig, jardins tancats i zones verdes, fonts), aigües de transició al medi natural com a connectors ecològics, aigües del medi natural antròpic (marjals, estanys, torberes, salobrar) i les connexions amb el medi marí (goles).

Els itineraris podran tindre una continuïtat en el futur a partir de la informació proporcionada per aplicacions senzilles informàtiques que han estat en la base de la confecció del mapa general dels camins de l'aigua del panell nº dos de l'exposició, realitzat per estudiants en pràctiques per als projectes de final del cicle superior de l'escola de formació professional de Segorbe.

Finalment tindrem oportunitat de eixamplar la difusió de l'exposició amb la seua permanència posterior al Centre dels Estanys aprofitant la activitat de manteniment de les zones en custòdia amb voluntaris i estudiants en pràctiques de la nostra associació.

H.- ACTIVITATS A REALITZAR: EXPOSICIÓ I VISITES GUIADES

EXPOSICIÓ ITINERANT

- EXPOSICIÓ. El projecte consisteix amb la redacció, disseny i realització d'una exposició que es mostrarà en primer lloc al Centre d'Interpretació de la Natura dels Estanys anomenat Casa dels Anglesos i amb posterioritat a tots els pobles que tenen part del seu terme municipal en la marjal, propietats municipals dins del mateix o una relació de proximitat significativa en l'aspecte de l'aigua.

Son 10 municipis: Moncofa, Xilxes, La Vall d'Uixó, La Llosa i Almenara de la Plana Baixa i Benavites, Quart, Quartell, Benifairó, Faura, Sagunt, Algar i Canet d'en Berenguer al Camp de Morvedre. Es procurarà portar la exposició al màxim possible al llarg del trimestre darrer de 2018. En tot cas, es continuarà amb els demes municipis durant l'any 2019.

- VISITES GUIADES. Se complementarà amb un conjunt de 5 visites guiades per itineraris de camins de l'aigua durant el trimestre últim de l'any.

Igualment es posarà a disposició l'exposició de tot el sistema educatiu i entitats socials de les comarques afectades.

PANELS EXPOSICIÓ

L'exposició constarà de 7 panells explicatius de l'origen, quantitat i qualitat de l'aigua que alimenta la actualment protegida Marjal d'Almenara; el recorregut dels cabals dins i fora de la zona declarada Ramsar, les pràctiques humanes que han intervingut en el seu manteniment, les modificacions efectuades, les implicacions dels usos humans, els punts d'inflexió entre conservació i desaparició, els esforços de revalorització i les perspectives de futur.

Considerem prioritari el panell dels camins reals de l'aigua en el conjunt de la Marjal per trencar definitivament la visió parcial i compartimentada actual.

Igualment es farà un esforç en superar la visió fragmentada fomentada per les divisions administratives de caràcter local municipal i se promourà la cooperació entre tots els municipis implicats tant per tindre part dels termes municipals en la marjal com per tindre propietats municipals o simplement veïnatge que comporta paisatge de gran valor ambiental i econòmic.

Panell nº 1. La conca del Palància. Regim natural i regulacions antròpiques. Assuts. La presa del Regajo i l'assut de la Sèquia Major de Sagunt a Sot de Ferrer. La zona càrstica del engolidors d'Algar. Els aqüífers Algar-Quart i Salt del cavall. La presa d'Algar. Laminació avingudes i recàrrega d'aqüífers.

Al primer panell se mostrarà el conjunt de la conca del riu Palància des de Peña Escabia en terme de Begis fins la mar, destacant les principals aportacions i les regulacions antròpiques amb poc impacte, com els assuts i regadius històrics (Sequia Major Sagunt, regadius del manantial de La Esperanza de Segorbe), i les regulacions del segle XX, com la presa del Regajo

en Navajas i la presa d'Algar, amb les diferents característiques de laminació d'avingudes, ampliació dels regadius o recàrrega de aqüífers.

Se remarcarà les característiques positives i negatives de totes elles amb balanç final.

Se identificarà igualment els principals aqüífers i la importància de la gestió combinada de aigües subterrànies i superficials i la necessitat de complimentar la legislació actual sobre qualitat i quantitat de les restriccions prèvies mediambientals de la llei d'aigües actual i dels compromisos amb els objectius de la Directiva Marc de l'Aigua.

Panell nº2. Els camins de l'aigua d'entrada a la marjal des de la Sèquia Major del Palància, Font de Quart, Font Redona, Ullal de Quartons, Pouets, Font de Manyes, Font de Cantero, Ullals de Marjaletes, Escorredors i Térmens fins la eixida a la mar per les goles de La Llosa - Casablanca, gola dels anglesos i gola de l'estanyol de Quartell – Sagunt

L'objectiu del segon panell es mostrar amb claredat que la Marjal d'Almenara depèn absolutament de l'arribada de les corrents subterrànies del Palància des de la zona de recarrega dels engolidors d'Algar que alimenten l'aqüífer Algar-Quart i aqüífer del Salt del cavall(caudals regulats pel Regajo i de la Rambla d'Assuebar) a la Font de Quart, als Estanys d'Almenara, a la Font Redona de la Llosa, als ullals de Pouets, Quartons, i altres fonts i ullals i dels sobrants de la Sèquia Major de Sagunt. Es mostrarà el seu recorregut des de fora i dins de la marjal i la regulació històrica que permet omplir la gran albufera que es la Marjal

d'Almenara amb la bona practica de no considerar "excedents" els recursos no utilitzats pels propietaris amb dret de reg o les obligacions de buidar una part significativa de les preses per a laminació de revingudes.

Panell nº3. Sistemes de inundació, manteniment de nivells i drenatge. Les sèquies escorredores, palafangues i anguileres, encadufats, salvadanys, el canal perimetral i les goles.

El tercer panell il·lustrarà les tècniques utilitzades en els últims 700 anys de domini agrari de la marjal per tal de inundar durant mig any les terres amb aigua dolça per rentar-les de sals i contrarestar la intrusió salina, la disminució dels nivells de inundació per la plantació i manteniment dels cultius de temporada amb les tècniques de la "parada" i "encadufats" i el moviment i recirculació de l'aigua per conservar la seua qualitat durant l'estiu mitjançant les rodes hidràuliques o turbines.

Panell nº4. Albufera compartimentada. Tancats, quadros, closes. Rodes hidràuliques i turbines. Marjaleries de dos saons i mansegars, marjals fangueres o terres d'arròs, serratelles, salines.

Amb el panell quart, se mostrarà els compartiments, tant des del punt de vista de la cota d'inundació (marjals de pa o de dos saons, fangueres o d'arròs, serratelles) com en les superfícies de idèntica cota de nivell amb més profunditat i en que se divideix la marjal en unitats de gestió de l'aigua, tant per inundar com per eixugar o recircular (tancats, closes, quadros, escales). Es considerarà com bones pràctiques en escenaris de irregularitat hídrica i aprofitaments racionals en societats agràries de zones palustres.

Panell nº5. De la desaparició a l'excel·lència. De la inundació hivernal a la dessecació permanent. Fracàs clímax agrícola. Expectatives urbanístiques. El retorn de l'aigua. La protecció legislativa europea. Directives aus, habitats, aigua. La cooperació entre societat civil i administracions.

Al cinquè panell s'esposarà els canvis produïts al segle XX amb els intents de fer desaparèixer les zones humides, el canvi radical de la legislació amb el conveni Ramsar en 1971, les Directives europees de protecció i la nova consciència social mediambiental. Es farà un resum de les bones practiques actuals en la gestió de l'aigua i els reptes a aconseguir.

Panell nº6 Ramsar: Un futur de conservació i us racional. Naturalització dels llocs estratègics. Propietat pública i custòdia del territori espais privats, reserves de fauna i microreserves. Lluents, senillars, bovalars, estanys permanents, torberes alcalines, mansegars, cultius amb eixugons primaverals, cicle dels arrossars, singularitats, endemismes, punts de producció i dispersió macròfits, noves inundacions i rotació d'espais inundats, control i manteniment aigües marines i dolces, serradals i mallades, alcudies i joquers arbrats. Gestió compartida de conservació biodiversitat i usos econòmics tradicionals. Nous usos econòmics compatibles.

L'últim panell recollirà les principals fites que es pretén assolir especialment en lo referent a l'aigua i el desig que siguin assumides per administracions i societat civil.

En tots els panells es farà referència principalment als diferents conceptes històrics i sociològics sobre el "bon us de l'aigua" que han permès arribar a l'estat actual l'albufera i aigües i permetre la seua revalorització malgrat les pressions derivades de zona densament poblada i amb grans activitats econòmiques típiques de països mediterranis desenvolupats.

I.- PARTICIPANTS.

Per a la consecució dels objectius de l'apartat f, esperem la participació activa habitual de les nostres activitats durant 25 anys en el marc concret del territori que compren la Marjal d'Almenara. Una part important de la ciutadania dels pobles del Camp de Morvedre i la Plana Baixa es mostra receptiva a iniciatives com la que presentem i no tenim dubtes sobre l'èxit de la exposició. Igualment esperem que serà ben rebuda pels visitants cada vegada mes nombrosos dels Estanys i de la Casa de Penya. La relació amb el professorat i alumnat dels centres educatius de les dues comarques es excel·lent i participen durant anys en les activitats de coneixement i estima del medi natural i han rebut reconeixement i premis en instancies autonòmiques, estatals i europees en temes relacionats amb l'aigua. La col·laboració amb els personal tècnic de les diferents administracions publiques es habitual en la nostra associació (tècnics medi ambient ajuntaments, personal de les brigades de biodiversitat, agents mediambientals) i participem als diversos foros públics i privats (Plans de sequera de la CHX, Plans de recuperació d'espècies de flora i fauna de la Conselleria...).

J.- RECURSOS HUMANS I MATERIALS

Acció Ecologista-Agró compta en la zona amb un contracte de gestió de la Casa de Penya que permet l'activitat permanent tant del personal contractat (2 tècnics a temps complet i personal temporal per activitats concretes especialment d'educació ambiental) com d'un grup de voluntaris que s'encarreguen de treballs de tutoria i treballs de camp d'estudiants de Ciències Ambientals de Valencia i de formació professional de l'Escola de FP de Segorbe i de coordinar i participar en el voluntariat local i internacional.

Per tant, tenim acreditada experiència de presentar projectes semblants a la Conselleria de Medi Ambient (Punt d'aigua per als amfibis del programa Life) o col·laborar activament (Life Trachemys) com per portar endavant la proposta de exposició dels bons usos de l'aigua, pensada i concretada per adaptar-la als recursos actuals de la nostra entitat.

També contem amb la col·laboració habitual amb la Junta de Govern de la Font de Quart, ajuntaments de les comarques afectades, de algunes de les Juntes de regants de les partides marjalenes, convenis de custodia amb propietaris de terrenys, etc.

Per desenvolupar el projecte es necessitarà una persona encarregada de la coordinació del mateix i dos monitors per realitzar les visites amb els escolars. Els continguts de l'exposició dels desenvoluparà personal propi.

K.- PLA D'ACTUACIÓ TEMPORAL

	juny	Juliol	agost	setembre	octubre	novembre	desembre
Preparació continguts	X	X					
Selecció pobles exposició	X	X					
Selecció visites guiades				X			
Exposicions				X	X	X	X
Visites					X	X	X
Pla comunicació	X	X		X	X	X	X
Elaboració informe final							X

L.- PRESSUPOST.

Pressupost general	concepte	quantitat	Preu unitari	total
Exposició.	Disseny i impressió panells.	7	270	1890
	Suports	7	250	1750
Redacció continguts			1000	1000
Transport exposició	Traslats i muntatge	10	50	1000
Pla comunicació	Web, comunicats			300
Coordinació	Personal tècnic.	1	1000	2000
Despeses generals 10%				1000
Visites guiades	Monitors	5	300	1500
		5	100	500
Transport				
Total				10.940